

Halk Hikâyeleri Üzerine Çalışmalarda Ele Alınacak Konular Hakkında

İsmet ÇETİN

Halk hikâyelerinin incelenme maksadı ne olmalıdır? Bu maksada göre nasıl bir metod takip etmek gerekmektedir? gibi soruların cevap bulması gerekir. Edebiyat tarihine malzeme temin etmek için yapılan çalışmalarla, dönemin edibi zevkini, hayat görüşünü, zevk telakkisini aydınlatmak için yapılan çalışmalarda;

ilk önce sağlam bir metnin seçilmesi, metin seçilirken varyantların mukayesesinin yapılması, hikâyeye metni içinde geçen şiirlerin mukayesesi ve şiirlerinin toplu olarak gösterilmesi, kesin olan şiirlerden hareketle, diğer şiirlerin tesbiti için kriterlerin belirlenmesi gerekmektedir.

Çalışmalarda şahsiyetler üzerine teksif edilen dikkatler, bütün hikâyelerdeki şahısların tesbit edilmesinden sonra tiplerin tesbitine gidilmesi, bu itibarla hikâyenin anlatıldığı veya okunduğu çevrenin insan telakkisinin ortaya çıkması sağlanacaktır.

Hikâyeye metinleri, ya yazılı, ya sözlü kaynaklardan alınan tam metinler ile genellikle Latin harfli Türkçe yarım metinlerinden teşekkül etmektedir. Halk edebiyatı, özellikle şiiri ile hikâyesi bakımından kaynaklık edecek mecmua ve cönklerden faydalanma yönüne gidilmelidir.

Hikâyelerin üslup özelliklerinin tesbiti için, ya ilk musannifinin tes-

bili, ya bir metnin seçilmesi e'de edilecek kriterler ışığında yapılacak çalışmalar gerekmektedir. Özellikle yaşadıklarını kesin olarak bildiğimiz hikâyeye kahramanlarının şiirlerinden hareketle bu çalışma yapılabilir. O da hikâyenin üslup özelliği olmaktan ziyade hikâyeye kahramanının üslubu hakkında bir fikir verir.

Şiirlerin şekil yapısı itibariyle incelenmesi yanında, onların edebi değer, estetik yapı, mânâ yükü bakımından incelenmesi gerekmektedir.

Edebiyat sosyolojisi açısından ele alınabilecek hikâyeler, hem teşekkül dönemindeki yapıyı, hem de daha sonraki dönemlerdeki yapıyı bize ulaştırıcaktır. Hangi hikâyeye, hangi çevrede, nasıl alâka toplamıştır? Buna sebep olan unsurlar nelerdir? Bunun tesbiti için de, hangi hikâyenin hangi dönemde, hangi mahalde anlatıldığı ile teşekkül döneminden itibaren geçen zamanın tesbiti konusunda yapılan çalışmalar gerekmektedir. Hangi hikâyenin yazmasının azlığı - çokluğu, basılıp - basılmamış olması, kendi döneminden sonra gelen edebi eser üzerindeki tesirleri, sözlü gelenekte yaygınlığı konularında yapılan tesbitler bizi hedefe taşıyacaktır. Bu hususlar tesbit edildikten sonra hikâyeye - okuyucu/dinleyici, hikâyeye - hattat/matbaacı/müellif, vb. münasebetleri konularında bilgilerimiz olacaktır.

Edebiyat Psikolojisi açısından ele alınabilecek hikâyeler, dinlendiği, okunduğu veya anlatıldığı çevrenin ortak duygularını, davranışlarını, kabullerini, zevklerini, endişelerini, tasavvurlarını göstermesi bakımından önemlidir.

Hikâyeler ile kültür unsurlarının karşılıklı nasıl etkileştikleri, cemiyet hayatına katkısı, hikâyenin eğitici yönü, eğlenmelik yönü gibi konular da kültür tarihi için önemlidir.

Tarih ilim sahası, edebî eserlerden, dolayısıyla ihkâyelerden faydalanma yoluna gidebilir. O dönemin sosyal yapısı ile doğrudan ilgili olduğu için tarihinin objektif karar vermesine yardımcı olacaktır.

Hikâyeler, kültür tarihi, etnografya, sosyal antropoloji gibi sosyal ilimler sahasında telakki edilerek, bunlarla birlikte incelenebilir.

Hikâyenin teşekkül ettiği dönemlerden itibaren zaman içinde nasıl değişmelere uğradığının tesbiti için, çalışmalarda, dönemler itibarı ile örnek metinler ele alınıp incelenebilir.

Hikâyelerin ideolojileri nedir? Nereden kaynaklanır? Bir edibi ekol bazan yüzlerce yıl sürdüğü halde, bazan çok kısa zaman içinde biter. Halk hikâyelerinin yüzlerce yıl yaşamasına **sebeplere** olan unsurlar nedir? bunların tesbit ve tahlil edilmesi gerekmektedir.

Halk hikâyelerinde kalıcı unsurlar ile zaman içinde değişen unsurlar nelerdir? Bunların tesbit edilmesi gerekmektedir.

Hikâyenin taşıdığı edebî değer, edebî zevk bakımından değerleri ortaya konulmalıdır.

Halk hikâyelerinin tesirlerinden başka incelenmesi gereken bir başka konu da, hikâyelerin adapte çalışmaları, modern tarzda yeniden kaleme alınmaları gibi konulardır.

Halk hikâyelerinin, diğer hikâyeler (hikâyede maksat tahkiyeli eserlerdir.) içindeki yeri nedir?

Halk hikâyeleri, Türk tahkiye gele-

neği içinde dönemler itibariyle kronolojik olarak incelenmelidir. Bunun için bir plan dahilinde, tesbit edilen bir metodla, ekip olarak âşık edebiyatına bağlı olarak 16. yüzyıldan başlamak üzere, 17. yüzyıl, 18. yüzyıl, 19. yüzyıl ve 20. yüzyıl hikâyecilik geleneği incelenebilir.

En önemlisi, hikâye hakkında yapılan çalışmalarda hangi metod takip edilmelidir? sorusuna cevap için bir metod tesbit edilmelidir.

Halk hikâyeleri incelenirken mutlaka, diğer tahkiyeli eserler ile birlikte müteala edilmelidir. Bunlar, mesnevi, destan, masal, efsane gibi türlerdir.

Hikâyeler, yeni edebî eserlere kaynaklık etmek üzere sağlam ve tam metin olarak, dönemin dil özellikleri içinde yayımlanarak okuyucu hizmetine sunulmalıdır. Bunun en güzel örneği, Türk destanlarının Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu, Rıza Nur, Ziya Gökalp, H. Nihal Atsız başta olmak üzere çeşitli şâir ve yazarlar tarafından işlenmesi Afşar Timuçin'in, Tahir ile Zühre, Leyla ile Mecnûn, Ferhat ile Şirin, Arzu ile Kamber, Güllü ile Hamza hikâyelerini işleme de hikâye sahasında yapılanlardır.

Hikâyelerde folklor mahsullerinden nelerin bulunup bulunmadığı konusunda çalışmalar yapılabilir. Bunlar, hikâyenin tasnif edildiği dönemi tesbitte kolaylık sağladığı gibi, muşannifi hakkında da bilgi verecektir. Dönemin hayat tarzı, cemiyet kültür yapısının yanında, mahalli unsurların neler olduğu ile onların hayat telakkilerini de bize ulaştırabilirliği olan hikâyeler, yine teşekkül döneminden itibaren bu yönüyle incelenebilir.

Hikâyelerin dönemler itibariyle cemiyetin kültür unsurlarını, dilini, dünya görüşlerini ve diğer telakkilerini tesbit için sözlükleri yapılabilir. Bu çalışma sonunda hikâyelerin kelime kadrosu tesbit edildiği gibi, onların estetik yönleri de ortaya çıkar.